

Aksana GRIGORIEWA
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa

DZIECI DWUJĘZYCZNE. ZALETY I WADY POSŁUGIWANIA SIĘ DWOMA JĘZYKAMI

*Z każdym nowo opanowanym językiem
poszerza się nasz krąg duchowy,
następuje wysubtelnienie naszego
poglądu na świat, z każdym nowym
językiem nabywamy nową duszę.¹*

Wstęp

Rzetelność opracowań dostępnych w Polsce na temat tego zjawiska pozostawia wiele do życzenia, co jest tym bardziej dziwne, gdy weźmie się pod uwagę fakt, iż dwujęzyczność nie jest czymś nowym (istnieje od stuleci) ani nie jest czymś rzadko występującym (niektórzy badacze oceniają, że 70% ludzkości jest dwu- lub wielojęzyczna).

Istnieją kraje, w których mieszkańcy używają na co dzień nawet czterech języków i traktują to zupełnie naturalnie. Mało tego, dziwią się, że można żyć i funkcjonować znając tylko np. dwa języki. Wielojęzyczność istnieje w ich codziennym życiu. Wzrastają z językiem, którego używają w domu, inny język dotyczy kontaktów z przyjaciółmi, inny język jest językiem oficjalnym kraju, w którym mieszkają.²

Niniejszy referat poświęcony jest zagadnieniu dwujęzyczności u dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z rodzin bilingwalnych, tj. dwujęzycznych. Polacy żyjący w wielu krajach na całym świecie, cudzoziemcy mieszkający w Polsce, a także emigranci, czyli osoby, które z różnych przyczyn zdecydowały się wyjechać ze swojego kraju na stałe lub czas określony, w nowych warunkach życia napotykają się na różnego rodzaju problemy dotyczące rozwoju językowego dzieci, gdyż wychowują je poza granicami swojego kraju pochodzenia. Wychowanie dwujęzyczne jest złożonym procesem, który trwa od urodzenia dziecka przez wiele lat jego życia. Proces ten nigdy się nie kończy, bowiem umiejętność władania dwoma językami trzeba nieustannie pielęgnować.³ Często zadajemy sobie pytanie czy żyjąc za granicą powinniśmy przekazywać dzieciom język ojczysty (rodzimy) rodziców. W moim przekonaniu – jak najbardziej tak, choć uważam, że nie jest to łatwe.

Główną inspiracją do podjęcia tematu dwujęzyczności stało się moje osobiste, ponad sześcioletnie doświadczenie w kształceniu dziecka bilingwalnego oraz doświadczenia innych rodzin, które także podjęły się tego wyzwania. Postanowiłam przejść na używanie języka rosyjskiego w komunikacji z, wówczas dziesięciomiesięczną, córką. Podejmując się tak trudnego zadania – wychowania dwujęzycznego we własnej rodzinie, przyjąłam na siebie wraz z moim mężem obowiązek wielkiej konsekwencji w tym postępowaniu. Dwujęzyczność przecież to niezwykle cen-

¹ Z. Grabarczyk: Bydgoszcz 1996, s. 38

² E. Rybacka: *Dwujęzyczność, jak się do niej dochodzi, jej wady i zalety*. Szczecin 2005, <http://www.modersmal.net/polska/dwu-i-wielojezycznosc3.htm>, pobrano 18.04.2009, godz. 15:15

³ B. Baumgartner: *Przeżyć dwujęzyczność. Jak wychować dziecko dwujęzycznie*. Gdańsk 2008, s. 6

ny i przydatny dar, jaki możemy ofiarować naszym dzieciom i nie można zmarnować tej szansy danej nam przez naturę.⁴

Pojęcie dwujęzyczności

Przez naukowców termin dwujęzyczność jest zastępowany szeregiem innych terminów, takich jak: bilingwizm, wielojęzyczność, poliglosja, dyglotyzm. Na potrzeby niniejszego referatu przyjęłam termin dwujęzyczność, którego będę używać naprzemiennie z terminem o tej samej treści: bilingwizmem. Także w swojej pracy będę używać symboli stosowanych w literaturze dotyczącej dwujęzyczności, a wywodzących się z języka angielskiego: symbolu L1 (od language) dla pierwszego nabywanego języka oraz L2 dla drugiego.

Dwujęzyczność, czyli bilingwizm, jest pojęciem pozornie łatwym do zdefiniowania, ale w rzeczywistości skomplikowanym i nieprzejrzystym.⁵ Zatem kto rzeczywiście powinien być określony jako dwujęzyczny? Aby znaleźć odpowiedź na to pytanie, dokonałam analizy terminologii niektórych autorów i naukowców w zakresie dwujęzyczności:

- 1) Dwujęzyczność to opanowanie dwu języków w takim stopniu, jak społecznie ekwiwalentni ich jednojęzyczni nosiciele. Polega na umiejętności posługiwania się wszystkimi sprawnościami w języku ojczystym i drugim oraz częstym używaniu obydwu języków w różnych sytuacjach i z różnymi uczestnikami aktu komunikacji. Jest to zazwyczaj nietrwały stan, mający związek z emigracją lub pobytem za granicą, co implikuje bliski kontakt z danym językiem i kulturą, umożliwiającą osobiste ich doznawanie.⁶
- 2) Bilingwalność lub dwujęzyczność: zdolność jednostki do posługiwania się dwoma kodami językowymi (językami) i ich korelatami.⁷
- 3) Przez dwujęzyczność będziemy rozumieć fakt posługiwania się przez daną osobę dwoma językami, przy czym nie określa się bliżej stopnia znajomości tych języków.⁸
- 4) Dwujęzyczną lub wielojęzyczną nazywa się osobę, której mowę rozumieją inni posługujący się tym językiem, a także tę, która rozumie mowę innych mówiących tymże językiem.⁹
- 5) Różni autorzy i naukowcy usiłują zbudować własne, mniej lub bardziej zadowalające definicje dwujęzyczności. Powszechnie łączy się to zjawisko z równorzędną umiejętnością posługiwania się dwoma lub więcej językami na takim samym poziomie i w takim samym zakresie jak osoba jednojęzyczna posługuje się swoim językiem. Gdybyśmy zastosowali taką definicję, to niewiele osób można by zakwalifikować jako dwu- lub wielojęzyczne.

⁴ K. Kainacher: *Dziecko w środowisku dwujęzycznym i jego komunikacja międzykulturowa*. Wiedeń 2007, s. 12

⁵ E. Lipińska: *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*. Kraków 2003, s. 99

⁶ Ibidem, s. 115

⁷ Z. Dziegielewska: *Nauczanie dwujęzyczne w Polsce i Europie*. Warszawa 2007, s. 5

⁸ I. Kurcz: *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*. Gdańsk 2007, s. 17

⁹ *Języki obce w szkole*. „Nauczanie dwujęzyczne” 2002, nr 6, s. 23

Rodzaje dwujęzyczności

Językoznawcy wyróżniają kilka podziałów dwujęzyczności. Najbardziej ogólny jest podział bilingwizmu na **jako atrybut jednostki (bilingwizm indywidualny)** i **jako atrybut grupy (bilingwizm socjalny)**.¹⁰

Uriel Weinreich w swojej słynnej pracy „Languages in Contact”, odróżnia trzy rodzaje bilingwizmu:

- bilingwizm współrzędny czyli czysty;
- bilingwizm złożony czyli mieszany;
- bilingwizm podporządkowany.

Pierwszy z nich, bilingwizm współrzędny – to zjawisko, gdzie słowa z dwóch języków są całkowicie oddzielone, a w każdym systemie mają swoje bardzo specyficzne znaczenie, co w przypadku dwujęzyczności polsko-rosyjskiej oznaczałoby, że terminy książka i книга koegzystują, ale są niezależne; każdy odnosi się do osobnego języka, mając w nim swoje (inne) znaczenie i tak jest kojarzony.

Bilingwizm złożony charakteryzuje się jednym wspólnym znaczeniem dla dwóch słów, a więc książka i книга byłyby dwiema różnymi formami odnoszącymi się do tej samej zawartości pojęciowej.

Bilingwizm podporządkowany dotyczy sytuacji, w której jeden język – jest nim zazwyczaj język ojczysty – jest już opanowany, a język „inny” w trakcie procesu akwizycji, w którym L1 pośredniczy, czyli zachodzi tu tłumaczenie: książka na книга.¹¹

W literaturze rozróżnia się jeszcze inne rodzaje dwujęzyczności: dwujęzyczność **zrównoważona** (gdy znajomość obu języków znajduje się na tym samym poziomie) i **pełna** (gdy wiedza językowa i komunikacyjna są rozwinięte w obu językach zarówno w mowie, jak w piśmie); **równoczesna** (jeśli L2 został wprowadzony przed trzecim rokiem życia) i **sukcesywna** (jeśli L2 został wprowadzony później).¹²

Spotyka się jeszcze różne podziały bilingwizmu, które oparte są na jakichś kryteriach. Przykładem takiego przypadku jest podział bilingwizmu według sposobu nabycia: bilingwizm dziecka i dorosłego, uzasadniony, ograniczony i nieograniczony, fakultatywny i narzucony, oraz według stanu opanowania: fałszywy i prawdziwy, relatywny, pasywny i aktywny.¹³

Drogi do dwujęzyczności

Sposoby przyswajania drugiego języka

Dawniej nauczane języków obcych odbywało się tylko w zamożnych rodzinach, w których zatrudniano guwernantki, a więc przyswajanie drugiego języka odbywało się zawsze w ten sam sposób, czyli naturalny, tak samo jak w przypadku języka pierwszego. Dziecko więc jednocześnie poznawało dwa języki, a od wieku szkolnego następowało uczenie się ich w sposób formalny.

Obecnie jednoczesne poznawanie dwóch języków od urodzenia ma miejsce na emigracji, jeśli jedna osoba konsekwentnie posługuje się w kontaktach z dzieckiem innym językiem niż druga – najczęściej są to matka i ojciec albo rodzice i dziadkowie, czasem starsze rodzeństwo. Taki żywy, naturalny kontakt z dwoma językami we wczesnym wieku, wspomagany później nauką szkolną co jest

¹⁰ W. Woźniakowski: *Glottodydaktyka w świetle zjawiska bilingwizmu naturalnego*. Wrocław 1982, s. 5

¹¹ Ibidem, s. 46

¹² I. Kurcz, op. cit., s. 17

¹³ E. Lipińska, op. cit., s. 110

korzystne dla osiągnięcia wysokiego poziomu znajomości drugiego języka.¹⁴

Przyjmuje się, że dwujęzycznym można się stać na dwa różne sposoby:

- 1) **Jednocześnie z pierwszym**, tj. dziecko uczy się różnych języków równocześnie.
- 2) **Późniejsze** (po okresie 3 lat), a więc po opanowaniu podstaw języka ojczystego.¹⁵

Dzieci osiągają bardzo dobre rezultaty ucząc się drugiego języka jednocześnie z pierwszym. Nawet jeśli uczą się jednego języka po drugim, zwykle obcego po ojczystym, proces ten zachodzi nie tylko z większą łatwością, ale przebiega szybciej niż ma to miejsce w przypadku nabywania języka pierwszego.¹⁶

Strategie przyswajania drugiego języka

Język ojczysty przyswajany jest zawsze w okresie najwcześniejszego dzieciństwa, w warunkach normalnych, w sposób naturalny, tzn. za pośrednictwem rodziców i osób mających na co dzień kontakt z dzieckiem, a następnie za pośrednictwem osób należących do wspólnoty komunikacyjnej dziecka, a więc przede wszystkim dzieci – towarzyszy zabawy. Jeżeli natomiast chodzi o język drugi, „jego akwizycja będzie dokonywać się w sposób analogiczny do akwizycji języka pierwszego. Mogą przy tym występować rozdzielni lub wymieszani przedstawiciele języka pierwszego i języka drugiego. Zdarza się, na przykład, że dziecko przyswaja sobie język pierwszy od matki, a język drugi od ojca (małżeństwa mieszane)”.¹⁷

W literaturze znajduje się wiele opisów pokazujących z jaką łatwością dzieci opanowują różne języki i jak dobrze umieją je stosować w zależności od słuchacza i sytuacji. Z opisów tych można wydedukować główne strategie stosowane przez otoczenie dziecka w celu opanowania przez niego drugiego języka:

- 1) **Strategia zwana strategią osoby** (jedna osoba – jeden język). Są to przypadki, gdy np. ojciec mówi do dziecka w jednym języku, a matka w drugim.
- 2) **Strategia miejsca**, np. jednym językiem mówi się w domu, a drugim w szkole. Jest to sytuacja występująca bardzo często u dzieci migrantów.
- 3) **Strategia czasu**, w której chodzi o to, że w pewnych okresach, np. w określonych dniach, mówi się w domu w jednym języku, a w innych okresach w drugim. Taką strategię może stosować rodzina dwujęzyczna, która np. w dni powszednie mówi jednym językiem, a pod czas weekendów posługuje się drugim.
- 4) **Strategia zwana przemienną**, w której chodzi także o okresy czasu, w których mówi się jednym lub drugim językiem, tyle że okresy te są dłuższe, np. całoroczne. I tak przez jeden rok dziecko uczone jest jednego języka, aby następnie przy całkowitej zmianie otoczenia przejść na drugi język. Po roku lub innym okresie czasu, ale okresie dość długim, znów następuje powrót do pierwszego języka.

Jakość nabytego języka zależy od tego, czy przyswajanie języka drugiego dokonywało się w warunkach naturalnych, tzn. poprzez normalne uczestnictwo we

¹⁴ E. Lipińska, op. cit., s. 50

¹⁵ J. Arabski: *O przyswajaniu języka drugiego (obcego)*, Warszawa 1985, s. 37

¹⁶ E. Lipińska, op. cit., s. 50

¹⁷ K. Kainacher, op. cit., s. 30

wspólnocie komunikacyjnej posługującej się językiem drugim, czy też w warunkach nienaturalnych (sztucznych), tzn., szkolnych.¹⁸

Czynniki wpływające na przyswajanie drugiego języka

Proces opanowania drugiego języka jest wspomagany lub hamowany przez większą liczbę czynników, niż to ma miejsce w przypadku języka ojczystego. Opiszemy poniżej pewną liczbę konkretnych czynników, które wpływają na postawy dzieci uczących się i prowadzą do różnych poziomów biegłości drugiego języka, a są nimi:

- 1) **Wiek** - dla przyswajania drugiego języka optymalny jest okres krytyczny, a więc wiek młody. Im narządy mowy są bardziej plastyczne, a „afektywny filtr” szczelny, tym możliwość bezbłędneho opanowania wymowy, akcentu i intonacji jest większa. Z wiekiem maleją zdolności rozpoznawania i imitowania dźwięków.
- 2) **Płeć** - dziewczęta przewyższają chłopców przede wszystkim w sprawności werbalnej, mają mniej problemów z dysleksją i dysgrafią, ładniej i płynniej mówią, odznaczają się lepszą pamięcią, umiejętnością skojarzenia i tzw. kobiecą intuicją, co powoduje, że ich rezultaty w formalnej nauce języków obcych są zwykle lepsze niż chłopców.
- 3) **Motywacja**, która jest podzielona na zewnętrzną i wewnętrzną. Najważniejsze motywy zewnętrzne to: osobowość uczącego, nagroda i kara, sytuacja rodzinna, a najważniejsze motywy wewnętrzne to: bezinteresowna potrzeba zdobywania i rozumienia wiedzy, ambicje, przekonanie uczonego o praktycznej przydatności zdobywanej wiedzy.
- 4) **Środowisko: dom i szkoła**. Pierwszy z nich dotyczy rodziny oraz jej sytuacji ekonomicznej i kulturowej, bo przecież rodzice bogatsi i z wyższym poziomem kultury częściej niż biedniejsi, umożliwiają swym dzieciom naukę języka obcego, a gdy znajdują się na emigracji, to bardziej dbają o poprawność i rozwój języka ojczystego, a potem drugiego. Drugi ma związek z lokalizacją i poziomem danej szkoły, warunkami w niej panującymi oraz z nauczycielami tam uczącymi.
- 5) **Cechy indywidualne – inteligencja, zdolności, ambicja, temperament**. Powszechnie uważa się, że istnieje wyraźna korelacja między inteligencją a osiągnięciami.¹⁹ Co dotyczy zdolności, to udowodniono iż wpływają one na rezultaty przyswajania drugiego języka w 33%, zajmując bardzo wysoką lokatę wśród innych psychologicznych zmiennych. Ambicja jest podzielona na zdrową, niezdrową i obniżoną. Co dotyczy temperamentu, to przeciętny przyrost wiadomości, mierzony w punktach, wynosi: u sangwinika -64,4, u choleryka – 57,2, u flegmatyka – 54, a u melancholika 36,4.²⁰

Moim zdaniem jakkolwiek nie mamy wpływu na wiek, płeć, cechy indywidualne czy temperament, tak w pewnym sensie i w ograniczonym zakresie możemy wpływać na inteligencję, zdolności, środowisko, motywację czy ambicję.

Wpływ kontaktu z rodzicami na dwujęzyczność dziecka

Rodzice, którzy rozważają umożliwienie swoim dzieciom osiągnięcie dwujęzyczności powinni najpierw odpowiedzieć sobie na pytanie do czego ona im jest potrzebna? Najważniejsze powody to: chęć i możliwość komunikowania się z naj-

¹⁸ K. Kainacher, op. cit., s. 31

¹⁹ E. Lipińska, op. cit., s. 68

²⁰ Ibidem, s. 74

bliższą rodziną, zwłaszcza z dziadkami; umiejętność doceniana rodzimej kultury; podtrzymywanie istnienia grupy etnicznej; możliwość otrzymania lepszej pracy; wzbogacanie osobowości poprzez dostęp do dwóch kultur. Jeśli więc chociaż jeden czynnik wydaje się ważny, należy postarać się o to, aby język ojczysty był zachowany i rozwijany.²¹ Dziecko dużo lepiej nabywa kompetencji w obu językach tylko wtedy, kiedy warunki domu rodzinnego przychylne, kiedy przed oczyma rozciąga się zrównoważony bilingwizm a za całość odpowiedzialni są mądry rodzice, którzy aktywnie włączają się w proces wychowania dwujęzycznego. To oni podejmują najważniejsze decyzje, na przykład w jakim języku mówi się w domu i jak się mówi. Dzieci przyswajają sobie taki język, jakim posługują się ich rodzice poprzez wzajemną komunikację.²² U migrantów często zaobserwowanym faktem jest po prostu nieuczenie dziecka języka ojczystego rodziców, wprowadzenie od początku języka dominującego, czyli języka większości.²³ Zatem rodzice stają od początku przed ważnym problemem: jak stworzyć u dzieci motywację na tyle silną, by przełamać wewnętrzne bariery emocjonalne, konkurencję ze strony języka większości. Od ponad sześciu lat przyglądam się temu problemowi na co dzień w swojej rodzinie i uważam, że motywacja zależy w największym stopniu od udziału rodziców, którzy powinni uzmysłowić sobie swoją istotną rolę w całym procesie.

Wychowanie dwujęzyczne dziecka wiąże się z wieloma trudnościami i problemami oraz dużym wysiłkiem ze strony rodziców. Jest to długotrwały proces, na wyniki którego trzeba cierpliwie czekać.²⁴ Zatem co powinni robić rodzice? Przede wszystkim mówić w swoim ojczystym języku i używać go wobec swojego dziecka, t.j. stosować strategię „jedna osoba-jeden język”. W dwujęzycznej rodzinie dziecko reaguje na brzmienie konkretnego języka w zależności od tego, kto się do niego zwraca. Już bardzo wcześnie uczy się łączyć twarz z charakterystyczną melodią języka ojca lub matki. Dlatego tak ważna jest, by rodzice od samego początku zwracali się do niego w swoich ojczystych językach. By nie zamieniali się językami i w żadnym wypadku nie mieszały ich ze sobą. Gdy zawsze będą mówili w ten sam sposób, pomogą dziecku w wychwyceniu typowych cech odróżniających jeden język od drugiego.²⁵ Zatem jakie warunki do rozwoju będzie miał język, zależy w głównym stopniu od środowiska rodzinnego, od rodziców, na których spoczywa obowiązek motywacji, mobilizacji swojego dziecka do nauki dwóch języków.²⁶ Lecz nie zawsze rodzice zdają sobie sprawę z tego, że nie nalegając na to, aby ich dzieci znały język ojczysty, a w skrajnych przypadkach nakłaniając je do używania wyłącznie L2 sami zamykają własnym dzieciom drogę do bilingwizmu.²⁷

Sposób komunikowania się w rodzinie gdy matka jest cudzoziemcem, a ojciec rodowitym mieszkańcem

Przychodząc na świat w rodzinie mieszanej, czyli takiej, gdzie ojciec mówi innym językiem niż matka, dziecko ma wielką szansę stać się w pełni dwujęzyczne. Ale to, czy naprawdę mu się uda, czy opanuje dwa języki równie dobrze, zależy

²¹ E. Lipińska: *Dwujęzyczność dzieci na emigracji - jak ją osiągnąć?* http://www.polska-szkola.pl/file.php/1/moddata/forum/31/62/Dwujezycznosc_dzieci_na_emigracji.doc: pobrano 07.03.2009 godz. 20:45

²² K. Kainacher, op. cit., s. 43

²³ Ibidem, s. 79

²⁴ B. Baumgartner, op. cit., s. 21

²⁵ Ibidem, s. 22

²⁶ K. Kainacher, op. cit., s. 206

²⁷ E. Lipińska, op. cit. (pobrano 07.03.2009, godz. 21:40)

w dużej mierze od rodziców.²⁸ Rodziny mieszane można podzielić na dwie grupy w zależności od tego, które z rodziców posługuje się danym językiem. Pierwszą grupę tworzą rodziny, w których matka mówi językiem otoczenia, a ojciec jest obcojęzyczny. W drugiej grupie sytuacja jest odwrotna – ojciec mówi językiem otoczenia, matka jest cudzoziemką. W zależności od tego, czy to ojciec, czy matka jest osobą obcojęzyczną, zauważyć można różnice w podejściu do wychowania językowego dzieci.²⁹ W rodzinach, w których matka jest rodowitą mieszkanką i porozumiewa się z dzieckiem w języku otoczenia, a ojciec rozmawia z nim w innym języku, dzieci rzadziej nabywają umiejętności językowe od ojca. W życiu codziennym ojcowie nie potrafią w pełni zaangażować się w sprawy wychowania językowego swoich dzieci. Ukazuje temu kilka przykładów:

- 1) Nie wszyscy mężczyźni od razu czują się dobrze w roli ojca. Często nie potrafią mówić do małego dziecka, bo wydaje im się, że on i tak nie rozumie.
- 2) Często można spotkać ojców, którzy zwlekają z rozpoczęciem nauki swojego języka rodzimego, bo są świadomi faktu, że będą spędzać ze swoim dzieckiem znacznie mniej czasu niż matka.
- 3) Inni ojcowie twierdzą, że rozpoczną przekazywanie swojego języka dopiero, gdy ich syn lub córka pójdzie do przedszkola, gdyż dopiero z takim dzieckiem można normalnie rozmawiać i nawiązać prawdziwy kontakt.
- 4) Obcojęzyczni ojcowie dużo czasu spędzają poza domem, posługując się w pracy wyłącznie językiem otoczenia. Z czasem staje się on dla nich na tyle dominujący, iż przenoszą go nieświadomie do domu.³⁰

Inaczej ten problem wygląda w rodzinach mieszanych, w których matka mówi innym językiem niż język otoczenia. „Dzieci w rodzinach dwujęzycznych uczą się lepiej i szybciej języka, którym posługuje się matka. Niezależnie od tego, jest ona rodowitą mieszkanką czy cudzoziemką, dla dzieci matka - ta osoba pierwszego kontaktu. Dzieci słyszą i czują jej nieustanną obecność, zwracają się do niej i lgną, ponieważ jest ona zawsze przy nich. To właśnie matka spędza z dziećmi najwięcej czasu, sprawdza lekcje i służy im pomocą”.³¹

Matka właśnie w języku rodzimym odczuwa najlepiej i najpełniej wszystkie przeżyte chwile. Rodzime słownictwo i wyrażenia frazeologiczne są jej dobrze znane, umie je zawsze bezbłędnie i trafnie zastosować. I właśnie taki język dzieci wchłaniają najchętniej, najszybciej i najpoprawniej.³²

Większość matek by nie popaść w przygnębienie spowodowane brakiem rodzimych bodźców na obczyźnie, stawiają sobie za cel przekazanie dzieciom własnego języka, a zarazem z nim wszystkiego, co się łączy z ich krajem pochodzenia. W taki sposób próbują stworzyć część ojczyzny za granicą.³³

Korzyści i straty związane z dwujęzycznością - bilans

Do końca lat sześćdziesiątych wszelkie badania nad dwujęzycznością i jej efektami dla ogólnego rozwoju dziecka zamykały się stwierdzeniem, że dwujęzyczność dziecka ma dla niego samego i jego rozwoju efekty zdecydowanie negatywne. Badania nad dwujęzycznością koncentrowały się wokół pojęcia inteligencji.

²⁸ B. Baumgartner, op. cit., s. 21

²⁹ Ibidem, s. 33

³⁰ Ibidem, s. 34-35

³¹ E. Протасова: *Многоязычие в детском возрасте*. Санкт-Петербург 2005, s. 210

³² B. Baumgartner, op. cit., s. 36

³³ K. Kainacher, op. cit., s. 56

Próbowano udowodnić, iż dziecko posługując się dwoma językami „traci” potencjał intelektualny i tym samym ogranicza własny rozwój.³⁴

Do dziś uznawane jako przesady następujące negatywne wypowiedzi o dwujęzyczności:

Dwujęzyczne dzieci nie uczą się poprawnie ani jednej mowy, ani drugiej.

- 1) Dzieci te są opóźnione językowo.
- 2) Dzieci dwujęzyczne mają opóźnioną inteligencję.
- 3) Poprzez jednoczesne wyuczanie się dwóch języków dzieci są za bardzo przeciążone wymaganiami i nie mogą im sprostać.
- 4) Dzieci te nie potrafią być kreatywne językowo.
- 5) Dzieci te nie posiadają swej mowy ojczystej.
- 6) Dzieci dwujęzyczne są wykołejone, pozbawione ojczyzny, bez identyfikacji.
- 7) Dzieci te mają kompleksy mniejszościowe.
- 8) Dzieci dwujęzyczne są powierzchowne, niestałe i bierne w poprawnym zachowaniu.
- 9) Dzieci bilingwalne mają rozdwojona osobowość, mają skłonności do zachorowania na schizofrenię.

Późniejsze badania naukowe nad rozwojem językowym dzieci jedno- i dwujęzycznych dają na te przesady odpowiedź przeczącą. Rozwój językowy bilingwalnego dziecka przebiega zasadniczo równolegle w obu językach, nawet wtedy, gdy drugi język nie jest używany w kontaktach z dzieckiem od samego początku. W sprzyjających warunkach, tzn. gdy kontakt dziecka z obydwojoma językami jest wystarczający, dziecko osiąga w wieku około 4-5 lat porównywalną kompetencję w obydwu językach. W pierwszych dwóch latach wychowania dwujęzycznego często dochodzi do mieszania przez dziecko obu języków. Dzieje się tak dlatego, że dziecko dość późno zyskuje świadomość istnienia dwóch różnych systemów językowych. Jednakże w późniejszym okresie dziecko na ogół nie ma problemów z wyborem danego języka w zależności od osoby partnera komunikacyjnego i sytuacji komunikacyjnej.

Pozytywny wpływ ma dwujęzyczność i na zdolności poznawcze i inteligencję człowieka, choć nie w sensie wyższego ilorazu inteligencji. Osoby dwujęzyczne mają „przewagę” przede wszystkim w zakresie kreatywnego myślenia i „elastyczności poznawczej” – rozwiązywania problemów. Cechuje je także większa wrażliwość na wszelkie zjawiska językowe, potrafią też lepiej analizować swoją wiedzę i język oraz kontrolować procesy przetwarzania informacji językowej.³⁵

Istnieją dowody na to, że dwujęzyczność wspiera rozwój inteligencji i zdolności poznawczych dzieci. Stanowią to liczne badania naukowe prowadzone na całym świecie:

- 1) Dwujęzyczne dzieci uczą się łatwiej drugiego języka podczas zabawy, natomiast pozostałe dzieci wyuczają się go później w szkole z wielkim trudem.
- 2) Dzieci te posługują się drugim językiem o wiele lepiej i doskonalej.
- 3) Dwujęzyczne dzieci posiadają talent językowy i są bystrzejsze językowo niż dzieci jednojęzyczne.
- 4) Dzieci dwujęzyczne są więcej tolerancyjne i bardziej otwarte niż dzieci jed-

³⁴ Ibidem, s. 35

³⁵ *Kompendium wiedzy o dwujęzyczności w przedszkolu*, <http://www.bilingual.com.pl/komp.html>, pobrano 18.04.2009, godz. 18:15

nojęzyczne.

5) Dzieci dwujęzyczne są bardziej elastyczne do przystosowania się niż dzieci jednojęzyczne.

6) Dwujęzyczne dzieci są inteligentniejsze niż dzieci jednojęzyczne.³⁶

Dokonując podsumowania można przyjąć, iż uczenie się i posługiwanie się drugim językiem nie ma negatywnego wpływu na rozwój intelektualny, jak i językowy. Poprzez naukę w dwóch językach, dzieci jednocześnie rozwijają swoiste metajęzykowe kompetencje i są niewątpliwie pozytywnym modyfikatorem podczas nabywania umiejętności operowania innymi językami obcymi.³⁷

Zakończenie

Obecnie wielu rodziców pragnie jak najwcześniej wyposażyć swoje pociechy w niezbędne im narzędzia, wśród których można wymienić znajomość języków obcych. Rośnie popularność nie tylko przedszkolnego czy wczesnoszkolnego kształcenia kompetencji językowych u dzieci, ale również, dwujęzyczności w środowisku monolingwalnym, tj. jednojęzycznym. W przypadku naturalnego kształcenia dwujęzycznego, dziecko wychowuje się w otoczeniu dwóch języków. Źródłem tych języków są osoby z natywną znajomością danego języka, zwykle to są rodzice.³⁸

Moim zdaniem, drogę do osiągnięcia pełnej dwujęzyczności wyznaczają bardzo ważne pryncypia wychowawcze:

- pozytywne nastawienie do dwujęzyczności;
- pozytywny socjalny prestiż języków;
- konsekwentny, funkcjonalny podział językowy;
- wystarczające emocjonalne i językowe wsparcie.

Rodzice żyjące na obczyźnie powinni być świadomi własnego powołania, jakim jest przekazywanie dzieciom ich języka ojczystego oraz pielęgnowanie kultury rodzimiej. Przecież dwujęzyczność to nie tylko umiejętność posługiwania się dwoma językami w mowie i w piśmie, dwujęzyczność to dużo więcej: znajomość drugiego języka ułatwia dzieciom prowadzenie ciekawych rozmów z krewnymi mieszkającymi za granicą, ułatwia zawieranie nowych znajomości i przyjaźni z rówieśnikami z innego kraju, rozwija w dziecku samodzielność oraz swobodę w kontaktach za granicą, pozwala poznać mentalność ludzi posługujących się innym językiem, dwujęzyczność wzbogaca wyobraźnię i słownictwo dziecka, rozwija umysł, ćwiczy pamięć, uczy zaradności językowej, czyli szybkiego wyszukiwania synonimów lub tworzenia własnych neologizmów językowych na potrzeby komunikacji. Nie wymaga komentarza iż dwujęzyczność to wspinała umiejętność w życiu dorosłym, zawodowym.

³⁶ K. Kainacher, op. cit., s. 36-37

³⁷ E. Czykwin, D. Misiejuk: *Dwujęzyczność i dwukulturowość w perspektywie psychopedagogicznej*. Białystok 2002, s. 97

³⁸ M. Grabowska: *Bilingwalizm „naturalny” a „sztuczny”. Rozwój funkcji językowych i umysłowych u dzieci dwujęzycznych*. Gdańsk 2008, www.publik.cku.bytom.pl, pobrano 20.04.2009, godz. 15:00